

կազմէս հմտութեան վրայ, հոս հարկ կը տեսնեմ ցոյց տալ թէ ինչպէս եւրոպացին կը հասկնայ այդ քառեակի միտքը: Յից ճէրբելու զայն թարգմանած է այս իմաստով. — «Մարմինն է վրան ուր Սուլթանը դէպի մահ ճամբորդելուն, օր մը հանգիստ կ'առնէ. և երբ կը մեկնի, ճակատագրի Ֆարըաշը՝ վրանը կը քանդէ և զայն կը պահէ յաջորդ Սուլթանին համար»:

Ուրեմն ինչպէս ըսինք, Ֆարըաշը ծառայ ըսել է, իսկ հոս՝ ճակատագրի ծառան՝ բնականաբար հասկնալու է որ Մահն է: Երբայագէտ Ռընան, կ'ըսէ թէ Սեմական ազգերը, մարմինը վրանի կը նմանցնեն, և հոգին՝ պարան՝ մարմինը կանգուն բռնելու համար: Անոնք երբ կ'ուզեն ըսել թէ Մահը ողջ մէկը մեռցուց, կը գործածեն այս հետեւեալ բացատրութիւնը, թէ. «Վրանին պարանը կտրեցաւ»...

Շատ դիտողութիւններ կան խայեամի հայազգի և օտարազգի թարգմանութեանց մասին, սակայն այդ մեր գործը չէ, և նման ուսումնասիրութիւն մը կատարելու համար պիտի դժուարի ամէնէն հմուտ պարսկագէտ բանասէրն իսկ: Տասնեակ թարգմանութիւններ համեմատելով, ալ աւելի համոզուեցայ որ խայեամի քառեակները մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան և

լուսաբանութեան կարօտ են. սակայն այդ ինչպէս կը գրէ նաեւ Արամ Չարըզ՝ ոչ միայն «շատ դժուարին» այլ նաեւ «անկարելի է»... Ներուի ինծի ըսելու որ մեր հայ թարգմանիչները նման բանաստեղծի մը մտքերը պէտք էին աւելի լուսաբանել, զի սխալ մեկնութիւններով խայեամի թէ՛ արուեստին և թէ՛ հոգեբանութեան վրայ անճիշդ գաղափարներ կ'ընան կազմել ընթերցողները:

Ամէն պարագային՝ Արամ Չարըզի այս քառեակներու թարգմանութիւնը խայեամի յատուկ սքանչացում մը ունեցողներուն մեծապէս գոհացում կու տայ: Հոս պէտք է ըսել որ եւրոպացիները շատ մեծ յարգանքով և անկեղծ գնահատումով վերաբերուած են խայեամին հետ. Արամ Չարըզ իր այս թարգմանութեան աննախընթաց ճոխութեամբ՝ մեծապէս կ'օժանդակէ հայ արուեստագէտ գրականութեան: Մենք կը մաղթենք որ քառեակներու այս բանաստեղծ թարգմանիչը՝ Պարոնեաններու նման գտնէ ուրիշ «ազնուասիրտ» մեկեանսներ, որպէս զի շուտով լոյս տեսնեն իր միւս կարգ մը գրական և գեղեցկագիտական երկասիրութիւնները և թարգմանութիւնները՝ որոնք տակաւին անտիպ կը մնան:

Հ. Ս. Ե.

ԱՆՏԻՊ

ԱՌ ՆՇԱՆ ՓԱՓԱՋԵԱՆ

Մի յուսար որ քեզ ձօնեմ վարդ, ծաղիկ,
կամ համով հոտով շաքար կակուղիկ.
Վարդ՝ վայլէ կուսին ճակատուն վերայ,
Շաքար՝ մարգարիտ ատամանց նորա:
Գոհար՝ աղամանդ յինչն մի յուսար,
Զի սեւ ածուխին է սա հաւասար,
Փորձով բընագէտն ըստուգած է զայն,
Այսպէս զատած էր և փիլիսոփան:
Մի յուսար որ տամ թանկագին ընծայ,
Զի երբեմն այս բան գոր դըրամ ցնծայ՝
Ոչ է ճշմարիտ խնդութեան նըշան,
Այլ սովորաբար պարծանք ճոխութեան:
Մի յուսար որ քեզ շըռայլեմ գովեստ,

իմ Մուսայն արդէն է պարզ ու համեստ,
Ո՛չ ստել գիտէ, ոչ շողոքորթել,
Այլ հնչեցնել սիրէ սրտիս թել:
Թող այլք դրուատեն քո բիւր արժանիք,
Տաղանդն է թերեւս դիպուածոյ գաղտնիք.
Եւ երջանկութիւն թէ կայ արդարեւ,
Հանդարտ և մաքուր խղճի է պարգեւ:
Թող աշխարհ թուէ քու ձիւքեր փայլուն
Այլ ես հռչակեմ միայն քո գգայուն
Սրտի բարութիւն՝ ժառանգ հոգեւոր
Արեան և կաթին քո ազնիւ հօր մօր:

25 Սեպտ. 1888

ՄԿՐՏԻՁ ԱՃԵՄԵԱՆ

ԼՈՌՈՒԹԵԱՆ ԱՒԷՁ

Տիրան Չրաքեանի յիշատակին

Երկընքին եւ ծովերուն կապոյտին հետ առանձին
Երբ մընացի,
Ու ներքնախոյս նայուածքով՝ հոգի մը սէր-բարեկամ
Որոնեցի,
Շոճիներուն մօայլ ու վեհ լրուութեան մէջ քեզ գըտայ
Ո՛վ մարդ, գերմարդ,
Ըզբեզ գըտայ, նահատակ. եւ, լուսաւոր հոգիիդ
Ծընրադրեցի:

Խորախորհուրդ այն սիրով — զոր չեմ կրնար ըմբռնել
Երբ փոքր էի,
Մանուկ հոգիս այն ատեն կապով մ'անքակ, սէր սրտիդ
Կապեր էի:
Ու տարիներ, տարիներ, Ուսուցչապետ անմոռաց,
Պաշտեցի ես,
Յիշատակիդ սրբութիւնն, ո՛վ մարդ տիպար, անձնուրաց
Հըպարտ ու վեհ:

Վերացումովդ կրօնաշունչ, իշխան, գերմարդ, Չըրաքեան
Լըուած հերոս,
Աւերներուն վրայ կեանքին խըրոխտաբար կանգնեցիր
Լոյսի փարոս.
Եթէ մընար լոյսը վառ, լոյսը մտքիդ, թափանցիկ
Խոր նայուածքիդ,
Յուսալըուած հոգիներ պիտ' յառնէին ալընդէտ
Քու վառ ջահիդ:

Փոթորիկէ փոթորիկ, չարչարանքէ չարչարանք
Ներուած հոգի
Ըմբռնէիր, սիրէիր ու ներէիր պիտի դուն
Մեղքը սրտի.
Որովհետեւ մարդկային հուրերն ամէն սրբագործ
Կըռանեցին
Ըմբռնումէ ըմբռնում թաւալող Միտքդ յաւէտ
Ստեղծագործ:

Ինչ մեծ գուլթով, մեծ ցաւով ահանատես ըլլայիր
Պիտի դուն